

"Dil Sizden Önce ve Sonradır"

Şehnaz Pak: Gün geçtikçe insanların kendini daha az kelimeyle ifade etmesine yönelik artan eleştirileri nasıl değerlendiriyorsunuz?

İskender Savaşır: Buna çok katıldığımı söyleyemem. Türkçe bugün heyecanlı bir dönemden geçiyor bence dil olarak. Beni ilgilendiren konuşulan ve yazılan Türkçe. Yakınanlar genellikle yabancı dilden kelime almaktan şikâyetçi. Ben de merakla soruyorum, hangi kelimeleri, niye alıyoruz ve nasıl kullanıyoruz? Bu koskoca ayrı bir kitap konusudur. Ödünç kelimelerin hikâyesidir. Bence ödünç kelimelerin hiçbir sakıncası da yoktur. Kaldı ki gündelik kelime sayısı da bir dilin zenginliği için ölçüt olamaz.

Ş. Pak: Bir dilin zenginliğinde ölçüt nedir?

İ. Savaşır: Biçimsel düzeyde böyle bir ölçüt veremem. Her dil aynı derecede zengindir. Bir nesnenin içinde bulunduğu ortamdaki diğer nesnelere ve ortamın bütünlüğü hakkındaki ilişkileri arasındaki farklılıkları anlatmaktadır. Bir bardağın bir masanın üstünde durmasıyla masanın bir zeminin üzerinde durması aslında iki ayrı durumdur. Tüm bunları anlatmak için ortaçağ, skolastik dediğimiz küçümsediğimiz Latince büyük bir ihtimalle en zengin dillerden biriydi. Astrofizik, evrim biyolojisi gibi konularda konuşmak için bugün herhalde İngilizce en zengin dillerden biri. Türkçe'nin tarihine çok fazla girmek istemiyorum. Potansiyel zenginlikleri siyasi iradenin müdahalesiyle çok fazla budanmış bir dil.

Ş. Pak: Siyasal iradenin müdahalesiyle ne tür bir budanma yaşandı?

İ. Savaşır: En çok özleştirmeciler tarafından budandı. Neyse bizim kuşakla bu biraz değişmeye başladı. Bizden önce de vardı tabii. Bir Ahmet Hamdi'nin diline bakacak olursanız görürsünüz Türkçe'nin taşıyabileceği zenginliği. Türkiye'de dil üzerine düşünmek çok hızlı bir tavır alıştan doğmuştur. Halbuki tavır almadan önce biraz düşünsek. Benim kitabımda da yapmaya çalıştığım bu. Hiçbir tavır alış yoktur sonuçta, bu iyi bu kötü kelimedir diye.

Ş. Pak: Bu tavır alışın nedenlerinde ne vardı?

İ. Savaşır: 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başından itibaren bütün dünya milliyetçilikleri bunu yaptılar değişen dönemlerde. En "başarıyla" yapanlar Nazilerdi. Hiçbir zaman biz o kadar ileri gidemedik neyse ki. Ama her dilde böyle bir özleştirme çabasını Fince'de de Macarca'da da görüyoruz. Özellikle Avrupa'nın kıyısında kalan modernleşmeye milliyetçilik aracılığıyla geç olarak yamanmaya çalışan ülkelerde böyle bir özüne dönme anlayışına paralel olarak dili de özleştirme çabasına tanık oluyoruz. Böyle bir sosyolojik temelleme yapabiliriz.

Ş. Pak: Kelimeler bugün için daha mı yersiz yurtsuz?

İ. Savaşır: Anayurt dediğimiz şeyin aslında bir masal olduğunu kabul edelim her şeyden önce. Öyle bir yer yok. Orası kurguladığımız kadar var olan bir yer. Dilin ilk ortaya çıktığı bir yeri tasarlayamıyoruz.

Ama kökler için biraz da masal yazarak bir şeyler dememiz mümkün. Özleştirmenin şöyle bir yararı da oldu, mesela bugün İngilizce'ye nazaran Türkçe'de kelimelerin izini sürmek çok daha kolay. Bir şekilde eninde sonunda daha öz, arı bir dille karşı karşıyasınız.

Ş. Pak: "Türkçe'nin Türkler'e terk edilemeyecek kadar kıymetli bir emanet olduğunu düşünüyorum" demekle neyi kastediyorsunuz?

İ. Savaşır: Kime Türk deniliyor? "Türk"ü, etnik olarak mı yoksa anayasal çerçeve içinde mi kullanacağız? Yaşar Kemal ve Bilge Karasu Türkçe'yi o kadar iyi kullanan iki yazar. Yaşar Kemal bildiğim kadarıyla Kürt. Bilge Karasu'nun da annesi Rum, babası Yahudi'ydi. O iki yazar olmasa çoğumuz bugünkü gibi yazamazdık. Dünyada sayısız örnekleri var. Çoğu zaman bir dilin anlatım imkânları o dili sonradan edinmiş insanlar tarafından daha fazla zenginleştiriliyor. İngilizce için çok geçerli bu durum. Şu anda benim bildiğim en büyük İngilizce yazan yazar Salman Rushdie'dir bence. İngilizce'yi bambaşka bir hale getirdi.

Kaynak: <https://www.metiskitap.com/catalog/interview/2846>

Şehnaz Pak, İskender Savaşır, Radikal, 8 Eylül 2000